

Thuistaal is cruciaal

tekst en foto's hans van wetering

In het begin maart aan de regering uitgebrachte advies voor herziening van het onderwijscurriculum is meertaligheid een van de speerpunten. Meertaligheid heet een zegen, is de toekomst. Zijn er dan echt helemaal geen nadelen?

Taalwetenschapper Sharon Unsworth op het Kletsoppen Kindertaalfestival in de openbare bibliotheek van Nijmegen

Taalwetenschapper Sharon Unsworth op het Kletsoppen Kindertaalfestival in de openbare bibliotheek van Nijmegen

Een paar dagen voordat het voorstel voor een nieuwe curriculum aan de minister werd aangeboden vond in de openbare bibliotheek in Nijmegen de vierde editie van het Kletsoppen Kindertaalfestival plaats. De hele dag door konden bezoekers deelnemen aan allerlei taalspelletjes en zo spelenderwijs meer over taal, taalonderzoek en meertaligheid te weten komen.

‘We hebben vandaag veel meertalige bezoekers van allerlei taalachtergronden, van Duits en Russisch tot Arabisch en Limburgs,’ zegt Sharon Unsworth, onderzoeker bij het Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek van de Radboud Universiteit en medeorganisator van het festival. ‘Mensen kunnen meedoen aan een van de vele activiteiten, advies krijgen over meertalig opvoeden en zich opgeven om mee te doen aan onderzoek.’

Op een tafel liggen kaartjes. Op de kaartjes aan linkerkant woorden in het Nederlands. Daarnaast dezelfde woorden in vreemde talen. Kinderen moeten kiezen wat bij wat hoort. Nee, *mess* is niet hetzelfde als *mes*, en *pappe* betekent geen pap. ‘Dat noemen we valse vrienden: woorden die op elkaar lijken, maar iets heel anders betekenen.’

Een meisje van een jaar of negen luistert naar een sprookje. Is het in het Nederlands of in het Duits? ‘Duits,’ zegt ze na enig nadenken. ‘Weet je dat zeker?’ Het meisje knikt. ‘Luister nog eens.’ De koptelefoon gaat weer op, het meisje tuurt ingespannen in de verte. ‘En?’ ‘Duits,’ klinkt het gedecideerd. ‘Het is Nederlands,’ zegt de begeleidster. Het meisje kijkt verbaasd. ‘Misschien komt het doordat het is ingesproken door iemand uit de streek,’ oppert de begeleidster. ‘Ik kom uit Amsterdam,’ reageert het meisje, ‘de rest ken ik niet goed.’ Taal is leuk en interessant, is de centrale boodschap vandaag, vreemde talen zijn spannend, en, dat ook, meertaligheid is een zegen.

Cognitieve plus

De opvatting dat meertaligheid een kind geen goed doet is nog altijd niet helemaal uitgestorven, ondanks dat al begin jaren zestig uit onderzoek naar voren kwam dat dit niet klopt. Nee, meertalig opgevoede kinderen beginnen niet automatisch later met praten, en nee, meertalige kinderen lopen geen groter risico op een spraakgebrek. En dat meertalige kinderen de ‘thuis taal’ en de ‘school taal’ wel eens door elkaar halen klopt, maar is niet per se slecht, zegt Unsworth. ‘Ze zeggen dingen gewoon net iets anders soms.’ Meertalige kinderen hebben soms een kleinere woordenschat, maar dan toch alleen wanneer je slechts naar één taal kijkt. ‘Je moet natuurlijk naar beide talen kijken. De woorden die een kind leert zijn contextafhankelijk, het kent schoolwoorden en thuiswoorden. Neem je beide talen bij elkaar, dan is de woordenschat gelijk aan of soms groter dan die van een eentalig kind.’

Dat de ontwikkeling van meertalige kinderen zou achterblijven, dat het zelfs ten koste zou gaan van de intelligentie, is ondertussen eveneens ontzenuwd. Meertalige kinderen bleken op cognitief gebied en wat betreft communicatieve vaardigheden juist beter te scoren. Unsworth: ‘Er wordt nog steeds onderzoek gedaan waaruit dat naar voren komt, maar ook blijkt dat het niet onder alle omstandigheden en niet bij alle groepen het geval is. Daar gaat nu dus de aandacht naar uit.’

Iets vergelijkbaars geldt voor die andere spectaculaire conclusie die het onderzoek naar meertaligheid de afgelopen jaren opleverde, namelijk dat meertalige volwassenen gemiddeld vier jaar later last krijgen van dementie. Komt dat door de meertaligheid zelf, of komt het doordat meertaligheid een vorm van breintraining is – een verklaring ook voor de ‘cognitieve plus’ –, en geldt voor, om maar iets te noemen, een instrument leren bespelen misschien hetzelfde? Dat er een relatie bestaat tussen meertaligheid bij volwassenen en later intredende dementie staat ondertussen wel vast. Er zijn inmiddels ook aanwijzingen dat die relatie al bestaat bij meertalig opgroeiende kinderen, zo bleek eerder deze maand uit onderzoek van de Universiteit van Reading.

Unsworth loopt rond en schiet mensen aan, neemt interviews af voor haar podcast over meertalige kinderen *Kletsheads*. Dessu komt uit Ethiopië, zijn vrouw is Italiaanse. Hun huishouden telt drie kinderen: Arthur, met twee jaar de jongste, is van hen beiden, zijn twee oudere broers hebben een Nederlandse vader. Het is een Babylonisch gezin. Met zijn vrouw spreekt hij Engels, evenals met de oudste kinderen, met de jongste spreekt hij Engels en Amhaars (de taal van Ethiopië). De moeder praat met de kinderen Italiaans, onderling praten ze Nederlands: de schooltaal en de taal ook die de oudste twee in de weekenden met hun biologische vader spreken. ‘De belangrijkste overweging voor ons was de emotionele band,’ zegt Dessu, ‘en die is altijd het sterkst als je in je moedertaal met ze spreekt. In de eerste jaren hadden ze soms moeite om zich uit te drukken, maar nu schakelen ze vanzelf tussen de talen. Niet elk kind pakt het even snel op.

Arthur hier vindt het moeilijker, maar hij moet natuurlijk ook *vier* talen spreken,’ zegt Dessu lachend, ‘de andere twee slechts drie.’ ‘Ik zeg altijd: kies de taal waarin je die relatie met je kind kunt hebben die je wilt hebben,’ zegt Unsworth. ‘Als je een taal onvoldoende spreekt kun je dat beter niet doen.’ Ouders moeten zich er ook van bewust zijn dat zo’n meertalige opvoeding inspanning vereist: ‘Ze moeten kinderen echt de kans bieden om die ‘thuis taal’ te gebruiken, ze in situaties brengen waarin ze niet anders kunnen dan die taal spreken.’

Integratie

De discussie over meertaligheid beperkt zich niet tot de wetenschap, er is ook een politiek-ideologische component. Een meertalige opvoeding bereidt kinderen beter voor op een bestaan als wereldburger klinkt het in de curriculumvoorstellen, waarin sprake is van kinderen opleiden tot ‘taalcompetente deelnemers aan een geletterde, meertalige en pluriforme samenleving’. Het is slecht voor de integratie klinkt het elders dan weer. En de wetenschappelijke inzichten aangaande meertaligheid mogen dan een positief beeld opleveren, tegelijkertijd is op scholen sprake van hardnekkige problemen met groepen meertalige kinderen van vooral Turkse en Marokkaanse komaf. ‘Er is wel een beetje een *elephant in the room*,’ zegt Unsworth, want ook het opleidingsniveau van de ouders speelt een rol. Als kinderen te weinig taalaanbod krijgen in de thuistaal wordt het leren van een tweede taal nog lastiger. Maar dat zien we ook bij eentalige kinderen in lager opgeleide gezinnen. Zij hebben het ook vaak moeilijker op school doordat hun Nederlands minder ver is ontwikkeld. Het is aan ons taalwetenschappers om te laten zien dat als een kind heel goed een thuistaal ontwikkelt dat juist een goede basis is om Nederlands als tweede taal te leren. De thuis talen van meertalige kinderen zouden dan ook een plek moeten krijgen op school. Het is goed voor het sociale en emotionele welzijn van een kind als het weet dat het op school gebruik kan maken van hetgeen het thuis heeft geleerd. Want wat doet het met een kind als je zegt: je mag alleen Nederlands praten, terwijl dat kind niet zo goed Nederlands spreekt? Het is dan toch net of je zegt: ja, de helft van jou telt niet mee.’

Meertaligheid is in de politiek nog steeds een beetje een *hot potato*, zegt Unsworth, maar ze ziet ook goede ontwikkelingen: ‘tien jaar geleden was het ondenkbaar, maar nu begint het besef echt door te dringen dat het goed is als de thuistalen van kinderen een plek krijgen in de klas, niet in de zin van meertalig onderwijs, maar in de zin dat kinderen die niet zo goed zijn in het Nederlands bijvoorbeeld de kans krijgen om met hun klasgenoten met dezelfde achtergrond even onderling te overleggen, om te checken of ze iets echt begrijpen.’

De voorgestelde veranderingen in het curriculum zijn wat dat betreft positief, zegt Unsworth, ‘het is nog afwachten hoe dit uitgewerkt gaat worden, maar ik vind dit een mooie eerste stap waarmee de kennis die meertalige kinderen in huis hebben haar weg kan vinden naar de klas, zodat zowel deze kinderen als hun klasgenoten daar profijt van hebben.’

De voorstellen voor een nieuw curriculum zijn in te zien op curriculum.nu/voorstellen/. De podcast *Kletsheads* kan worden beluisterd via Spotify en Apple Podcasts. Informatie over hoe je op te geven voor deelname een meertaligenonderzoek is te vinden op kletsoppenfestival.nl. Voor meer info over meertaligheid, zie: nemokennislink.nl/kernwoorden/tweetaligheid/. Een mooi overzicht van podcasts over meertaligheid: player.fm/podcasts/Bilingual. Voor geïnteresseerde leerkrachten is er het Europese Edina-project: edinaplatform.eu. Ten slotte leuke podcasts over taal en taalonderzoek in het algemeen: slate.com/podcasts/lexicon-valley en theillusionist.org